

”תנו רבנן: הרואה ... מעברות נחלי ארנון”

(ברכות נד, א)

משנה: (ברכות נד, א) הרואה פקום שנעשו בו נסים לישראל - אומר ”ברוך שעשה נסים לאבותינו בפקום הזה”; גמרא (שם) תנו רבנן: 'הרואה מעברות הים ומעברות הירדן מעברות נחלי ארנון, [...] אלא מעברות נחלי ארנון פנלן? דכתיב (במדבר כא 14) על כן יאמר בספר פלחפות ה' את זהב בסופה ואת הנחלים ארנון; תנא: 'את זהב בסופה' - שני מצורעים היו דהוון מהלכין בסוף פחנה ישראל, כי הוון קא חלפי ישראל - אתו אמוראי עבדי להון נקירותא וטשו בהון, אמרי: כי חלפי ישראל הכא - נקטלינו! ולא הוון ידעי דארון הוה פסגי קמיהו דישאל וזהו פניך להו טורי מקמיהו; כיוון דאתא ארון - אדבקו טורי בהדי הדדי וקטלינו, ונחת דמיהו לנחלי ארנון; כי אתו את זהב - חזו דפא דקא נפיק מביני טורי, אתו ואפרי להו לישראל ואפרי שירא, היינו דכתיב (במדבר כא 15) ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב.

נסי ארנון; ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב (במדבר כא 15).

רש"י (שם) "על כן יאמר" - על חניה זו ונסים שנעשו בה יאמר בספר פלחפות ה' כשפספריס נסים שנעשו לאבותינו יספרו את זהב וגו'; "את זהב" - כמו את זהב כמו שיאמר מן יעד ועד כן יאמר מן יתב וזהו יסוד הוא כלומר את אשר יתב להם והרבה נסים בים סוף; "ואת הנחלים ארנון" - כשם שפספריס בנסי ים סוף כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים ומה הם הנסים; "ואשד הנחלים" - תרגום של שפך אשד שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל אפרו אמוריים כשיכנסו ישראל לארץ לתוך הנחל לעבור נצא מן הפערות בהרים שלפעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות והיו אותן הנקעים בהך של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כפין קרנות ושדים בולטין לחוץ כיוון שבאו ישראל לעבור נדעזעו ההר של א"י כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום וזהו אשר נטה לשבת ער שההר נטה מפוקו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב (ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו אלא ע"י הבאר שנכנס לשם)

אשד מהו?: פדרש רבה: שדיום - בליטות בהרים כמו בליטות דדי אשה ונתהי נציב מלח.

מדברי רש"י שמקורם במדרש (מדרש רבה, מדרש תנחומא) מתואר מצב מורפולוגי מוכר שבו ישנם לאורך מהלך הנחל נפתולים חתורים (איור 53). כך שהמרחק בין הגדות הוא כזה ש"ההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על הר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה".

באפיק של נפתולים חתורים תמיד יהיה קיים המצב שבו גדה אחת תהיה קמורה וזאת שממולה תהיה קעורה (בגאומורפולוגיה נוהגים לקבוע את הכיוון לפי כיוון הזרימה, ואז כאשר הגדה הימנית קמורה הגדה השמאלית קעורה, וכן הלאה). בלשון המדרש אפשר לומר שכל הקרניים הן הגדות הקמורות והנקעים מופעים בגדות הקעורות. במצב מורפולוגי זה

"נשאו נהרות קולם": סוגיות בהידרולוגיה תלמודית

כאשר הגדות הקעורות הן בדרך כלל במצב של קרוב לגלישה, הרי רעידת אדמה אחת כדברי המדרש "נזדעזע ההר", תביא לגלישות של הגדות הקמורות, והחומר הגולש יגלוש אל תוך האזורים הקעורים, ואזי מובן שכל מי שנמצא על הגדות נמחץ (איור 53).

איור 53: נפתלים (מיאנדרים) חתורים

(צד ימין: Finetooth, 2010; צד שמאל: Skarnelis, 2008-2010)

אֶת-הַנְּחָלִים אֲרֻנּוֹן (במדבר כא 14)

נשאלת השאלה למה מופיע נחל ארנון ברבים "נחלים ארנון"?

עיון באגן הניקוז של נחל ארנון מגלה כי באגן שני יובלים עיקריים: נחל הידן הצפוני יותר ונחל מוג'יב הדרומי, ובהם אזור רמתי שעליו נמצא את ערוער ודיבון (איור 54).

איור 54: את הנחלים ארנון

(אוחר מתוך google earth. עיבוד: תמי יהושע)

מקורות

Finetooth (2010). *San Juan River entrenched meanders* [Image]. Retrieved from https://commons.wikimedia.org/wiki/File:San_juan_river_entrenched_meanders.jpg

Skarnelis, J. (2008-2010). *Uvac kanyon, Szerbia* [Image]. Retrieved from <http://www.luvrhovi.org/galerija/galerija-loviste-objekti-i-odstreli>